

Alnus glutinosa FK FYRIS E – klibbal FK FYRIS E

Välvuxet mörkgrönt träd med starkt dominerande huvudstam

KORT VÄXTBESKRIVNING

- Växtnamn: Alnus glutinosa FK FYRIS E – klibbal FK FYRIS E
Härdighet: Zon 2-4
Växtsätt: Medelstort-stort träd, snabbväxande. Höjd 12-15 m.
Blomning: Tidigt på våren med skilda hon- och hanblommor
Kottar: Mörka små kottar sitter kvar mer än en säsong
Blad/grenar: Mörkt gröna blad utan höstfärg
Växtplats: Sol-halvskugga. Föredrar fuktig jord
Användning: Landskapsväxt, bildar även fina träd
Övrigt: Hög förmåga att tränga igenom hård och kompakterad jord. Klibbal är liksom björk känslig för förflyttningar i nord-sydlig riktning. Viktigt att välja en klimatanpassad frökälla för bästa resultat.
E-merit: Klimatanpassad svensk frökälla för användning i Syd- och Mellansverige. Det hittills bästa materialet av klibbal. E-typen utvecklas till vackra, välformade träd med rak, genomgående stam.
Ursprung: Utvald av Tomas Lagerström, Projekt Svenska Frökällor, SLU/Ultuna – ett välväxande bestånd längs Fyrisån på Ultuna.

UTFÖRLIG VÄXTBESKRIVNING

Bakgrund/ursprung

Klibbal växer över hela södra Sverige upp till södra Norrland. Längre norrut växer arten endast i ett smalt band längs kusten upp till Umeå. Klibbal förekommer i hela Europa, ända till Sibirien och Kaukasus i öster och Nordafrika i söder.

Klibbalen uppträder i landskapet i många karaktärsfulla skepnader och växtsätt. De mest karakteristiska habitus finner man i det täta albeståndet med sina höga, slanka, kvistfria, regelbundet skrovliga stammar, krönt med en förvånansvärt liten kronskärm, samt välformade stubbskottknippen längs diken och vattendrag, ibland sammanbundna i långa ridåer. Men solitärt i landskapet förekommer även stora bredkroniga vresiga bjässar, lätt sammanblandade med ekar.

E-frökällan utgörs av klibbalspopulationen utmed Fyrisån mellan Ultuna och Pustnäs.

Beskrivning

Klibbalen är en högvuxen trädart, särskilt om den växer i dungar eller bestånd på fuktig mark. Få lövträdsarter har ett växtsätt så starkt präglad av en dominerande huvudstam och ett stort antal svaga sidogrenar. Den art som närmast har motsvarande växtsätt finns bland barrträden, nämligen gran, *Picea abies*. Trädet växer mycket regelbundet i ungdomen.

Barken är relativt slät till ca 10 års ålder, varefter den får en mycket karakteristisk barktextur, bestående av en tunt uppsprucken bark och regelbundna, korthugget avflagnande korkbitar. Denna karaktär är, utöver fruktställningen, de viktigaste särskiljande dragen vid jämförelse med gråal.

Knopparna är strödda och sitter på korta miniskott. Ändknoppen är avlång och ganska stor, mörkt violett och tvärsnittet är trekantigt. Även årsskottet är trekantigt medan äldre skott är runda. Skotten är kala och under utsprickning kladdiga.

Blomningen startar tidigt på våren. De violetta hanhängena öppnar sig och blir mer än tre gånger så långa och lyser av svavelgult, rött och violett. Strax intill hanblommorna sitter de små äggformade,

kotteliknande, rödvioletta honblommorna i en grenig och skaftad blomställning. Blomställningen växer efter pollinering ut i en grenig luftig samling med i huvudsak svarta kottar. Dessa sitter kvar mer än en säsong. De lättspridda ljusgroende fröna kommer fram ur kottarna under hela vinterhalvåret, vanligen med start i november.

Bladen är kala, mörkt gröna utan egentlig höstfärg och faller gröna till marken vid relativt sen tidpunkt. De är runda till omvänt äggrunda, 4-10 centimeter långa med avsmalnande bas. Bladen är oregelbundet tandade utom vid basen.

Växtplats

Klibbal är ett ljuskrävande pionjärträd. I naturen hittar man arten främst på fuktiga till våta lokaler. Under sådana förhållanden växer den såväl på sandiga, grusiga jordar som på styv lera. Speciellt välvuxen blir den på näringsrika lokaler med god vattentillgång. Klibbal växer bra i ordinär matjord om platsen inte är alltför torr. Trädet har kvävefixerande bakterieknölar på rötterna, vilket underlättar kvävetillförsel på näringsfattiga jordar. Om klibbal växer i täta bestånd utvecklas efterhand en mullrik jord som ger förutsättningar för en rik flora av örtartade växter.

Användning

Arten är snabbväxande och mycket lämpligt som amträd i naturlika planteringar. Den är lättare att avveckla ur ett bestånd när amträdsfunktionen är avklarad, eftersom den inte är rotskottsskjutande som gråalen. Trädet är anspråkslöst och mycket lättskött.

Klibbal är med sitt jämna och högbyggda växtsätt och snabba tillväxt ett bra träd för parkeringsplatser, i vägmiljö, till exempel vid gång- och cykelvägar, och i parker, särskilt i fuktigare lägen, där få bra alternativ finns. Al, björk och hassel bidrar starkt till vårens pollenallergi, vilket särskilt bör beaktas vid växtval på gårdsmiljöer och lekplatser.

Används som träd eller planteras ut som mindre plantor i skogsplanteringar, naturlika planteringar och andra extensiva planteringar. Odlingserfarenheter av frökällor av al i skogsbruket visar att arten tycks känsligare för nordförflyttning än vårtbjörk. Av den anledningen ges rekommendation om E-typens klimatanpassning till zon 2-4, det vill säga en klimatzon norr respektive söder om ursprungszonen för frökällan. Därmed inte sagt att den inte skulle fungera bra även i sydligaste Sverige och kärvare klimat än zon 4. Det får fortsatta studier visa.

Förökning

Den E-märkta klibbalen förökas med frö, som sås på bäddar på friland.

Växtbeskrivning/källor

Tomas Lagerström, Projekt Svenska Frökällor, SLU/Ultuna.

Publicerad i Gröna Fakta 7/2002, Växter för framtiden IV.

Litteratur:

Aldén, B. m.fl. 1998. Kulturväxtlexikon. LT.

Bean, W. J. 1976. Trees & Shrubs Hardy in the British Isles, vol I, 8th edition. John Murray.

Krüssman, G. 1976. Handbuch der Laubgehölze, Band I, 2 Auflage. Paul Parey.

Mossberg, B. 1992. Den Nordiska Floran. W & W.